

Česko-lužický

Ročník XXI
Číslo 1 / leden 2011

věstník

Eva Kramaržová: *Lutki*. Výstava obrazů bájných a démonických bytostí potrvá v Lužickém semináři nejméně do konce měsíce.

PRVNÍ SPOLEČNÉ DĚJINY HORNÍ A DOLNÍ LUŽICE A JEJICH AUTOR

Jitka Wohlgemuthová

Roku 1719 vydal lipský profesor dějin Christian Gottfried Hoffmann výbor z pramenů k dějinám Horní a Dolní Lužice pod názvem *Scriptores rerum Lusaticarum antiqui et recentiores*.¹ V rámci tohoto počínu se dočkalo svého prvního vydání i dílo zhořeleckého historiografa 16. století **Christophora Manlia** (1546–1575). Jeho spis *Commentariorum rerum Lusaticarum libri VII* (dále jen *Komentáře*) představoval první historiografickou práci, ve které byly dějiny Horní a Dolní Lužice pojety jako jeden celek.²

Jak už je v jejich latinském titulu uvedeno, sestávají *Komentáře* ze sedmi knih. Autor v prvních šesti knihách popisuje dějiny obou lužických markrabství od nejstarších dob, tedy od osidlování území slovanskými kmeny, až po nástup Ludvíka Jagellonského na český trůn v roce 1516. Začíná tradičně popisem území obou Lužic, jejich uspořádáním a osídlením. Pozornost pak věnuje jednotlivým městům, jejich privilegiím a zvláště spolku hornolužických měst, tzv. Šestiměstí, který byl ustaven roku 1346. Vzhledem k tomu, že se území Horní a Dolní Lužice ocitlo několikrát pod vládou českých knížat a králů, vztahuje se Manliovo líčení historických událostí na mnoha místech i k českým dějinám. Zvláště se autor věnuje vládě knížete Vratislava II., krále Přemysla Otakara II. a nejzvrubněji období panování králů z rodu Lucemburků.

Šedmá kniha *Komentářů* obsahuje medailony více než třiceti významných hornolužických osobností druhé poloviny 16. století. Vesměs jde o Manliovy přátele nebo jeho bývalé učitele, mezi nimi například o věhlasného matematika a autora první mapy obojí Lužice Bartolomea Sculteta a jeho bratra, též matematika, Zacharia Sculteta, Melanchtonova zetě a následovníka Caspara Peucera nebo o zhořeleckého radního a občasného vyslance města k císařům Maxmiliánovi II. a Rudolfovi II. Georgia Ottomanna a další. Při psaní sedmé knihy *Komentářů* vycházel Christophorus Manlius z osobních styků, při práci na zbývajících knihách ale potřeboval velké množství historických pramenů, které mimo jiné hledal ve Vídni a v Praze.³

Manlius pobýval v Praze od roku 1574 až do své předčasné smrti v říjnu roku následujícího. Za tuto krátkou dobu zde nejen pracoval na *Komentářích*, ale napsal i několik děl bohemikálního charakteru.⁴ Vedle drobných básní si pozornost zaslouží především sbírka čtyřiasedmdesáti epigramů.⁵ Z historického hlediska je zajímavý epigram srovnávající životní osudy Matyáše

Zhořelecká radnice.

snímek Ivany Herglové

Korvína a Ladislava Pohrobka a dále pak básně popisující erby Vartemberků, Bibrštejnů, Šlejniců a Grispeků z Grispeku, tedy rodů, které měly co do činění s Čechami i lužickými markrabstvími, a to působením v lužických úřadech, majetky v obou zemích nebo společenskými, kulturními a náboženskými vazbami.

Během Manliova pobytu v Praze také probíhala bouřlivá jednání o Českou konfesi, na něž zhořelecký básník a historiograf reagoval spisem *Krátké a jisté paměti některé o jednání s strany náboženství, kteréž se dalo ode všech tří stavů Království českého na sněmě v Praze l. 1575*. Česká rukopisná verze tohoto textu, datovaná deset dnů před Manliovou smrtí, byla do roku 1945 uložena v Milichově knihovně ve Zhořelci.⁶ O jejich dalších osudech nic nevíme.

Manlius měl velký vliv v hornolužickém dějepisectví již krátce po své smrti. *Komentáře* byly zřejmě využívány na zhořeleckém gymnáziu. Později na ně navazoval například další hornolužický učenec Abraham Frenzel (1656–1740), který také jejich část přeložil do němčiny. Dnes se k Manliově dílu opět vracíme jako k vynikajícímu prameni pro poznání lužických dějin i společnosti. Za pozornost stojí jistě i samotná Manliova osobnost a jeho vazby na pražské prostředí.

Autorka absolvovala studium historie a bohemistiky na FF UK.

6) Jaroslav GOLL, *České rukopisy ve Zhořelci*, Časopis Českého muzea 52, 1878, s. 281n.

1) Christian Gottfried HOFFMANN (ed.), *Scriptores rerum Lusaticarum antiqui et recentiores*, Leipzig 1719.

2) Tamtéž, s. 99–468.

3) V Praze především Kosmovu *Kroniku českou*, kterou pak v *Komentářích* několikrát cituje.

4) Seznam dotyčných děl viz Josef HEJNIC – Jan MARTÍNEK, *Rukověť humanistického básnictví I–V*, zde III, Praha 1969, s. 254–255.

5) *Christophori Manlii Lusatii Epigrammatum liber*, Praha 1575, excudebat Jiří Melantrich.

BJEZ WČERAWŠEHO DNJA NJEJE JUTŘIŠEHO

Timo Meškank wo wučisćenju FF UK za čas normalizacije

Skrotšenku FF UK dyrbymy Filozofická fakulta Univerzity Karlovy čitać, normalizaciju pomjenowachu wodžacy stronjenjo proces wotstronjenja nahladow Praskeho nalěca wo socializmyje z čłowjeskim wobličom, kotryž zahaji so z wobsadženjom Čěskostowakskeje 21. awgusta 1968 přez spřećelene wójska pjeć statow Waršawskeho pakta. Proces wotstronjenja nahladow

Praskeho nalěca bě wusko zwjazany z wučisćenjom wšěch wobtu-kow towaršnosće wot jeho přiwisnikow. Přiwisnikow spóznachu likwidatorojo mj. dr. na tym, zo tući inwaziju wotpokazowachu a měnjenje zastupowachu, zo měli so ruscy wojacy a jich oficěrojo, kiž sej pozdaću na dothe lěta druho domiznu w čěskich a slowakskich městach abo wjeskach pytaču, do swojeje poprawneje

domizny wrócić. Je dżé wśće njeprějomy, hdyž dyrbiš so w swojim kraju stańši z łoża přez wojaka z trělbu kalašnikow w ruce kopolíc.

Na FF UK započá so poprawna normalizacija, kotraž woznamjenješe wučisćenje wuwučowanskeho personala, hakle w aprylu 1972. Tak dołho běchu přihoty trali, wšako wědžachu wodžacy stronjenjo, zo běchu uniwersity za swój čas bašty přiwisnikow Praskeho nalěca. W knize Tato fakulta bude rudá!, kotraž je lětsa pod redakciju Jiříja Holeho a Katki Volneje wušta, wopisuje něhdyša asistentka na katedrje českeje literatury a literaturowědy FF UK Květa Sgallová nadrobnje, kak je proces wučisćenja na fakulce wotběžat. Wuměnjenje za to, zo móžeše so čisć wothorjeka tež deleka na fakulce přesadzić, bě, zo so t. mj. strowe jadro na wodžace pozicije uniwersity pozběhny. Strowe jadro, to běchu tajcy lužo kaž Karel Galla, Josef Haubelt, Štěpán Kolafa, Martin Marušiak, Jan Petr a Antonín Robek. Před lětnimi prózdninami 1970 rozpušći so stronska organizacija na fakulce. Či, kiž chcychu dale ze stronjanom wostać, smědžachu so znowa přizjewić a dyrbjachu swoje stejíščo k podawkam zaštych lět zabrać. Někak třecina wuwučowacych z filologiskich směrow zwoprědka na to zrežignowa. Woni so z rjadow KSC šmórnychu. Wurjadne wosoby reformowneho socializma wšak so hižo w tej dobjě, t. r. 1969/1970, ze strony wuzamknychu a nablaku ze swojeho dźěta pušćichu. Jedyn z potrjehenych bě profesor Felix Vodička, kiž bě wot 1968 do 1970 runočasnje nawoda Instituta za česku a swětowu literaturu Českosłowakskeje akademije wědomosćow (ČSAV). Jeho jako swětoznateho zastupjerja českeho strukturalizma nowi knježiceljo hižo nječerpjachu. Spočatk lěta 1974 wón w Praze zemř. Wuprózdnjene městna móžachu nětko zastupjerjo stroweho jadra zabrać, kaž na př. Jan Petr. Wón wuzwoli so 24. septembra 1970 na jednoho z pjeć prodekanow Filozofiskeje fakulty Univerzity Karlovy. Nowowutworjenym stronskim wuběrkom spožči so počnomóc, lisćinu zwostatych čtonow jednotliwych katedrow zestajeć a jich do třoch kategorijow zarjadować. Sobudžětačerjo kategorije A smědžachu wostać a dale wuwučować resp. slědźić a wozjewjeć. Tym z kategorije B so drje dowoli, zo tež na fakulce wostanu, ale na mjenje wuznamnym městnje a bjez perspektiwy dalšeho postupa. Najhórje zeńdže so čtonam kategorije C. Či dyrbjachu woteńć, dobrowólnje abo nuzowani – wšojedne. Do kategorije C zarjadowachu so na katedrje českeje literatury dr. Milena Honzíkova, doc. Antonín Jelínek a dr. Květuše Sgallová. Bě to samo so wě tajne postupowanje, ale po wašnju šeptanja so wone spěšnje roznjese. Dokelž so we wobchodach za žiwidła jejka na podobne wašnje do třoch kategorijow rozrjadowachu, zrodžichu so bórže nowe, jěre žorty.

W lěće 1973 sta so Vítězslav Ržounek z prorektorom Univerzity Karlovy. Wón wuwučowaše jako docent na katedrje literaturowědy. Zdobom bě wón multifunkcionar, čton wobwodneho wuběrka

KSC Praha 1 a městopředsyda jeje ideologiskeje komisije, čton wědomostneje rady fakulty a uniwersity, čton kolegija ČSAV, čton předsydstwa Zwjazka českich spisowacelow. To zaruči jemu sylnu poziciju w hierarchiji normalizatorow. Ržounek bě w lěće 1972 na katedrje hłowny zamofwity za kompleksne hódnoćenje sobudžětačerjow kategorije C. Tute hódnoćenje w formje posudka měješe zaručić, zo njetrjebachu so sobudžětačerjo hižo politiskich přičin dla pušćić, ale zo namakachu so fachowe nedostatki. Ržounek wopokaza so samo tak čłowjeski, zo woprašá so nazymu 1972 Mileny Honzíkovej před předčitanjom jeje posudka, hač je strowotnje w stawje, zo by hódnoćenje přežiwiła ... Posudki, kiž spisa kolektiv stronskich awtorow, so potrjehenemu mjenujcy njeprěpodachu, ale jenož předčitaču. Wšojedne, hač běchu z jednotlivymi formulacijemi přezjedni abo nic, posředkowachu so wone uniwersitnemu wjednistwu, kiž potom dźěłowy poměr rozwjaza. Mólička šansa zwosta tym, kiž běchu so pod kategorju B zarjadowali a so nětko na wotstajenskich kolijach do kónca dźěłowneho žiwjenja z pódlanskimi wěcami zaběrać dyrbjachu. Pódlanskimi, dokelž so jim znjemóžni, wědomostne slědženja publikować, so na konferencach wobdžěleć, so z wědomostnymi kolegami w tu- a wukraju wuměnjeć. Mólička šansa skići so jim na konferencach, hdžež smědžachu spočatnje hišće wustupować a so sebjekritisce distancować wot rewizionizma, strukturalizma, formalizma a podobnych -izmow, potajkim wot swojeje dotalnje dźěławosće. Wšěm bě samo so wě jasne, zo přisteji posudk, hač bě distancowanje sprawne a hač su so jednotliwi referenca dosć wobpluwali, stronskemu wuběrkej. Květuše Sgallová je so za swój čas tež Ržouneka za tutej možnosću sebjeponižowanja prašala, ale wón jej rjekny, zo je program přichodneje konferency hižo kruće wuplanowany. A tak bě to ze wšěm. Hdyž bu wona namohwjena, zo by so na někajke wašnje do dźěta dała, na př. so na stronsku skupinu wobročila, bu wona kritizowana, zo je tutu kročel sćiniła. Jeli pak njeje něšto činić směta, potom bu kritizowana, zo njeje runje tutón nadawk přewzala. Srjedž lěta 1973 dósta Sgallová swoje přenje wupowědženje. Hač do lěta 1975 so wona (samo sudnisce) přećiwo wupowědženju wobaraše, doniž njezrežignowa. Wot toho časa je jako knihownica na Wyšej chemiskotechnologiskej šuli dźěłata. W druhej počojcy wósomdzesatych lět je znowa wuwučowata, a to na wječornej uniwersice bohemistiki, kotruž je Miroslav Červenka za tych studentow organizował, kiž njedóstachu składnosć, zo móhli legalnje studować. Sćini to za Zaplać Bóh!

Slovníček: trělba – puška; kopolíc so – motat se, prodírat se; wuměnjnje – podmínka; přizjewić – přihlásit; podawk – událost; nablaku – na místě, neprodleně; slědźić – bádat; wozjewjeć – zveřejňovat; wašnje – způsob; samo – dokonce; pódlanski – vedlejší; sprawný – upřímný

Z DOMOVA

Dne 27. listopadu proběhla v Lužickém semináři **prodejní výstava knih a časopisů** převážně se slovanským zaměřením. V rámci výstavy byla prezentována knižní novinka *Slovanské bájesloví* Karla Jaromíra Erbena. Na žádost zájemců bude výstava prodloužena do konce ledna. Lužický seminář mohou zájemci navštívit v obvyklých otevíracích hodinách (každou středu 15.30–17.30) nebo i v jiných termínech po vzájemné domluvě (e-mail: halicz@email.cz).

Valná hromada SPL se bude konat v sobotu 26. 2. v Lužickém semináři na Malé Straně. Podrobné informace přinese únorové číslo. **pekt**

Ve varnsdorfské městské knihovně se v pondělí 30. listopadu uskutečnil pořad **Puzzle z Lužice** soustředěný na tvorbu dvou srbských spisovatelek – Kerstin Mlynkec a Dorotheý Šořćiny (na snímku Ilony Martinovské). Na veřejnost byla uvedena jejich společná kniha povídek v českém překladu nazvaná *Puzzle kruhu*. Krátké ukázky překladů z ní představili Hana Petrášková a Milan Hrabal, moderátor pořadu, malé zlomky originálních textů pak přečetla D. Šořćina (i za svou nepřítomnou kolegyni) v rámci živé besedy, ve které vystoupil také sorabista a překladatel povídek K. Mlynkec Radek Čermák a korektor Lukáš Novosad, kteří spolu s autorkou odpovídali na dotazy diváků. Každý účastník akce získal zdarma výtisk knihy, vydané v rámci projektu *Městská knihovna Varnsdorf – Setkávání přes hranice*. Realizaci projektu spolufinancuje Evropská unie z Evropského

fondy pro regionální rozvoj (ERDF): *Investice do vaší budoucnosti* v rámci programu Cíl 3 / Ziel 3. **mhra**

Petr Kalina obhájil 10. prosince v oboru hudební vědy filozofické fakulty Masarykovy university disertaci pod názvem **Smyčcové chordofony v lidovém instrumentáři Lužických Srbů**. Školitelem byl Prof. PhDr. Jiří Vysloužil, DrSc. Práci posoudili Doc. PhDr. Petr Kaleta, Ph.D., a PhDr. Stanislav Tesař. Čerstvý držitel doktorské hodnosti vede už několik let spolu s Josefem Šaurem Úvod do sorabistiky a Textový seminář k lužickosrbské kultuře a dějinám. Tyto kursy FF MU jsou vždy plně obsazeny, to jest dvaceti posluchači. Oba také realizují jednou za dva roky předmět Slavistická exkurse do Lužice (40 studentů, kapacita autobusu). Problematika lužickosrbské hudby je dále součástí Kalinova kursu Úvod do hudební slavistiky. Lužickým nástrojům lidové hudby pravidelně věnuje jednu přednášku svého Úvodu do organologie, na nějž docházejí musikologové. **R-I**

Z HORNÍ LUŽICE

(SN 7. 12.) Na budyšínském **Srbském gymnáziu** se uskutčnil již tradiční Svátek lužickosrbského jazyka. Kromě žáků hostitelského ústavu se jej účastnili také žáci čtvrtého ročníku budyšínské srbské základní školy i děti z dalších hornolužických škol. Studentské skupiny soutěžily v nejrůznějších disciplínách. Ti žáci, pro které je srbsština mateřským jazykem, splnili všechny úkoly bez větších problémů. Znalost ostatních byla značně rozdílná.

(SN 9. 12.) Hornosrbská verze internetové encyklopedie **Wikipedia** funguje už pět let. Elektronický lexikon nyní obsahuje více než 6.000 hesel. Většinou však jde o krátké texty. Problémem je, že do encyklopedie dosud píše jen hrstka autorů. Naučný slovník je přístupný na adrese <http://hsb.wikipedia.org>.

(SN 10. 12.) Na nosiči DVD vyšel belgický **hraný film Gilles**, který byl přeložen do hornosrbsčiny a nadabován amatérskými herci. Na srbské synchronizaci se podílelo více než deset dabérů i pěvecký sbor *Meja*. Tento rodinný snímek pojednává o snech a těžkostech života dvanáctiletého chlapce, o první lásce, o problémech ve škole a rovněž o jisté tragické události, jejíž detaily není radno před zhlédnutím snímku prozrazovat. Disk prodává Smolerovo knihkupectví a *Serbska kulturna informacija* v Budyšině za 10 euro.

(SN 13. 12.) Kaplan **Alojs Andricki bude svatořečen**. Kongregace pro svatořečení po audienci u papeže Benedikta XVI. oznámila, že tento katolický kněz z Radworu v Horní Lužici bude

prohlášen za mučedníka. Tím je proces svatořečení úspěšně dokončen. Urna s ostatky Andrického, kterého 3. února 1943 umučili nacisté v koncentračním táboře Dachau, bude přenesena ze hřbitova v Drážďanech-Friedrichstadtu do drážďanské katedrály. Samotné svatořečení se plánuje na 13. června 2011 v Drážďanech. Třídenních oslav se podle předpokladu zúčastní zástupy srbských věřících.

(NC 50) K hodnocení končícího roku se 10. prosince sešli členové sdružení **Njepilic dwór** v Rowném. Nejprve se dobře najedli a napili, poté zazněl zvonek a dovnitř vstoupilo *žišetko* s dvěma průvodkyněmi. Přítomní zazpívali několik lidových písní, „dětátko“ každého pohladilo po lících, položilo na hruď *pšut żywjenja* a obdarovalo koláčem. Slova se pak ujal předseda sdružení Manfred Nickel. Připomněl, že sdružení v uplynulém období uspořádalo 123 akcí, kterých se zúčastnilo dohromady asi 3200 diváků! Pod názvem *Kak to jo bylo* předváděli mládeži vesnické práce, žně, předení, kopání brambor a další. Manfred Nickel chválil i spolupráci s dětmi ze školky *Milenka* a zmínil kurzy slepského dialektu. Člen předsednictva Dytař Redo vyslovil hrdost nad tím, že Njepilův dvůr si udržuje srbský ráz, že se tu mluví srbsky. Posteskl si nad tím, že slepština je z 80% dolnolužická srbsština, že předkové jezdili na trh do Grodku a *kantorki* si písně z hornolužických zpěvníků překládaly do nářečí, a přesto se děti ve škole učí hornosrbsky.

Z DOLNÍ LUŽICE

(NC 46) **Pilné včelky, med a vosk** se staly tématem *Serbského blida*, které se konalo na počátku listopadu v Srbském muzeu v Chotěbuzi. Zsvěceně a nadšeně a srbsky vyprávěl Alfred Měškank ze Zaspů, bývalý učitel Dolnosrbského gymnázia, nyní v důchodu. Včelaření se věnuje už po řadu desetiletí, dlouhou dobu byl i předsedou Chotěbuzského včelařského spolku. Účastníci si mazali med na kousky pečiva a ochutnávali medovinu.

Středoškolskou výuku Witaj nabízí v Dolní Lužici zatím jen srbské gymnázium v Chotěbuzi. Tento stav se nyní změní. *Witaj* bude poskytovat i střední škola I. stupně (*wuša šula*, 7.–10. ročník) Theodora Fontana v Bórkowech. Podle ředitelky školy Margit Neugebauerové řada žáků spíše zvolí I. stupeň než gymnázium. Do bórkowské SŠ mohou chodit i žáci, kteří se učili podle *Witaj* na základních školách v Bórkowech i blízkých obcích Wětošowě, Brjazyně a dalších. Lužickosrbské téma chce škola zařadit do výuky celkově. Všichni žáci se budou seznamovat se srbskými dějinami a kulturou, kromě toho bude mít každý možnost učit se srbsky. Nápis v škole budou dvojazyčné. Střední školu nyní navštěvuje asi 200 žáků.

(NC 48) Dvacátá sedmá *shadowanka* (setkání žáků *Dolnosrbského gymnázia*, absolventů i hostů) se konala 27. listopadu v Chotěbuzi. Nejprve zpíval sbor gymnázia pod vedením Waltraud Štoltowé, vystoupily *Wólbernosce*, tančila skupina *Smjerdžaca*, na violoncello hrála absolventka gymnázia Esther Budyšynojc. V další části zavládla moderní hudba, například v podání skupiny *Žiwe gunnyško*, zazněly světové populární písně přeložené do dolnolužické srbsčiny. V závěru se konala přehlídka moderních oděvů vyhotovených na základě dolnosrbských krojů. Šaty tentokrát předvádělo samo žactvo.

(NC 49) **Archiv zničených vsí** v Nowém Rogowě na okraji Baršce nabízí novou knihu v německém a srbském jazyce *Dokumentation bergbaubedingter Umsiedlung / Dokumentacija pšesedlenjow pšez górnistwo*. Kniha má téměř 400 stran, 850 obrázků i řadu map. Představuje všech 130 lužických sídel, které byly za účelem povrchové těžby hnědého uhlí vystěhovány a zničeny. Popisuje, jaký vliv mělo dolování na srbskou identitu, jazyk

a kulturu, jakož i boj obyvatel Rogowa za zachování vsi. Je zároveň průvodcem po rogowském archivu. Autorkami jsou Dörthe Steinowa a Hannelore Erlerowa.

Z NĚMECKA

(SN 6. 12.) Spolkový prezident Christian Wulff vyznamenal Křížem za zásluhy Lužického Srba **Stanislawa Nawku**. Tento wotrowský rodák žije v Hamburku a od roku 1997 se stará o základní zdravotní péči bezdomovců. Několikrát do týdne objíždí se sanitním vozem lidi bez domova a pečuje o ně. Prezident ocenil zejména fakt, že si Nawka v průběhu své dlouholeté dobrovolnické činnosti získal značnou důvěru těchto sociálně vyloučených jedinců, jelikož má jakožto Srb jazykově blízko především k mnohým bezdomovcům, kteří do Německa přišli z východoevropských států.

Srbská rada v Drážďanech poprvé zasedala společně se zá-

stupci všech saských ministerstev, která jsou zodpovědná za lužickosrbské záležitosti. Toto grémium konstatovalo, že v oblasti vzdělávání chybí srbskojazyčný dorost. Přítomní se také shodli na tom, že by při vyhlášení pracovních míst měl být kladen důraz i na srbský jazyk. „Srbové bohužel sami při žádostech o místo jen zřídka udávají, že umějí srbsky, i když jde o kvalitativní kritérium,“ řekla předsedkyně rady a poslankyně spolkového parlamentu Marja Michałkova (CDU). Rovněž u soudu jsou překladatelé ze srbštiny potřeba jen ve výjimečných případech, ačkoliv legislativa umožňuje vedení soudních jednání v němčině i srbštině. Členové saské srbské rady se 2. února setkají s kolegy z braniborské srbské rady. Budou jednat zejména o budoucnosti bilingvního vzdělávání v Horní i Dolní Lužici.

Ze Serbských nowin podal **Petr Ch. Kalina**, z **Nového casniku** **Miloš Malec**.

Vojtěch Merunka: *Новословіенскіі іазык / Jazyk novoslovienskij. Nová Forma, 129 stran, Praha 2009.*

Myšlenka spisovného jazyka společného všem Slovanům není nová. Už první spisovný slovanský jazyk – staroslověnština – byla od počátku solušskými bratry Konstantinem a Metodějem koncipována jako literární jazyk určený všem Slovanům, jak dokládá Proglas, patrně Konstantinova veršovaná předmluva k slovanskému překladu evangelií. Přitom však musíme mít na vědomí, že v době vzniku staroslověnštiny byly rozdíly v řeči Slovanů z různých oblastí stále ještě minimální a hlubší slovanské písemné tradice ještě neexistovaly. – Cílem docenta ČVUT Vojtěcha Merunka je představit jazyk, který by mohl plnit funkci společné spisovné slovanštiny i na počátku 21. století, kdy je plně kodifikováno, oficiálním statutem podpořeno a literárně rozvíjeno nejméně 13 moderních slovanských spisovných jazyků a další přesně neohraničitelné množství slovanských jazyků či nářečí o toto postavení usiluje (např. kašubština, bosenština, rusínština, slezština, pomačtina). Je proto zajímavé, že oproti tendenci slovanské jazykové území dále rozdrobovat se objevuje i snaha slovanský jazykový prostor sjednocovat. Jinou otázkou však je, do jaké míry může za těchto podmínek mít tato sjednocovací snaha naději na úspěch.

Vojtěch Merunka v úvodu srovnává situaci slovanských jazyků s příkladem arabštiny. Jednotlivá arabská „nářečí“ si vzájemně nejsou o nic bližší než současné slovanské jazyky a arabské jazykové teritorium je podobně jako to slovanské rozděleno do množství samostatných států, přesto to nebrání užívání společné spisovné arabštiny (založené na starobylém jazyce Koránu) jako kulturního a úředního jazyka, ačkoliv běžně mluvené řeči vévodí navzájem obtížně srozumitelné dialekty. Zdálo by se, že v 9. a 10. století i u Slovanů vše směřovalo k tomu, aby se staroslověnština stala společným slovanským spisovným jazykem. Metodějovi žáci sice byli z Moravy vyhnáni, avšak útočiště našli v Čechách, Charvátsku, Bulharsku a možná i v Polsku. Na sklonku 10. století se staroslověnské písemnictví rozšířilo i na Rus, čímž dosáhlo rozšíření u všech slovanských větví. Avšak následný vývoj společné spisovné slovanštiny Slovanů, na rozdíl od Arabů, nepřál. Arabové byli alespoň v počátcích státně sjednoceni v islámském chalífátu, kde byla spisovná arabština nejen úředním a kulturním, nýbrž i posvátným jazykem. Slované se však do jediného státního útvaru nespojili ani dočasně, a pak je také velké církevní schizma roku 1054 rozdělilo na západní a východní část, přičemž na západě došlo k prudkému potlačení staroslověnského písemnictví (přečkalo jen na malé části Charvátska). Ovšem historický vývoj nakonec nepřál ani jednotnému kulturnímu vývoji východní části, zvláště po osmanském obsazení Balkánu.

To postupně vedlo jednak k odumírání jihoslovanských redakcí církevní slovanštiny, mladších následovnic staroslověnštiny (kromě charvátské redakce), a jejich nahrazení církevní slovanštinou ruskou šířením ruských tištěných knih, ovšem i tato ruská církevněslovanská redakce se stále vzdalovala živému jazyku, uzavírala se do církevní sféry a neodvratně ztrácela schopnost vyjadřovat realitu nové doby. Proto když osvícenství přineslo nutnost kodifikace jazyků splňujících požadavky moderní doby, nebyla již církevní slovanština s to těmto požadavkům dostát. Následkem toho se kodifikovaly nové spisovné jazyky i v zemích, kde do té doby církevní slovanština vedla, tedy v Rusku, Srbsku a Bulharsku. V 19. století sice byly učiněny pokusy církevní slovanštinu modernizovat a vrátit jí status společného slovanského spisovného jazyka,¹ ty už však neměly žádnou šanci na úspěch. Příklad umělých jazyků, jako je esperanto či ido, a současně rozvoj informačních technologií vedl k novým pokusům vytvořit všeslovanský jazyk, tentokrát většinou nedbajícím písemné tradice, s důrazem na co nejjednodušší gramatickou stavbu (často bez ohledu na skutečné mluvnické ustrojení slovanských jazyků), pravidelnost a logičnost.² Tyto umělé jazyky pak pochopitelně postrádají gramatický charakter a přirozenost slovanských jazyků a jen sotva by se s některým z nich mohl nějaký Slovan ztotožnit jako se svým vlastním jazykem. Toho si je Vojtěch Merunka dobře vědom a při vývoji své verze všeslovanského jazyka se tak snaží spojit historickou slovanskou písemnou tradici s postupy typickými při tvorbě umělých jazyků. *Novoslovienskij jazyk* se tak plně hlásí k tradici staroslověnštiny a církevní slovanštiny, vlastně se jedná o novodobý pokus modernizovat církevní slovanštinu, zjednodušit a zpravidelnit její gramatickou strukturu a přizpůsobit její slovní zásobu současným požadavkům, aby se tak mohla stát mezoslovanským komunikačním prostředkem, který by byl svým charakterem blízký a přirozeně srozumitelný co možná největšímu počtu současných slovanských jazyků.

Samotná kniha obsahuje pravopisný výklad, hláskosloví, tvarosloví, velice stručný nástin skladby, několik vzorových textů a malý slovníček zamýšlené novoslověnštiny. Nemůžeme se na tomto místě věnovat rozboru každého jazykového jevu, který autor novoslověnštině vkládá, nastiňme si proto jen nejstručnější

1) Z našeho prostředí můžeme jmenovat např. Josefa Frantu-Šumavského a zvláště jeho spis *Jazyk slovanský čili Myšlenky o všeslovanském písemném jazyku*, Praha 1851; v Makedonii myšlenku všeslovanského jazyka založeného na církevní slovanštině prosazoval Grigor Prličev (1829–1893). Pokusy o zavedení jednotného slovanského písma v 18.–19. století vyhodnotil Bohumil Malotín v článku *Úsilí Čechů a Lužických Srbů o jednotné slovanské písmo*, Česko-lužický věstník 6–7, 1997.

2) Tyto pokusy většinou zůstaly v různém stupni rozpracování. Patrně nejdále se dostal umělý slovanský jazyk *slovio* vyvíjený podle vzoru esperanta Markem Hučkem: <http://www.slovio.com>. Příklady dalších umělých slovanských jazyků jsou uvedeny na 15. straně recenzované knihy. Sám autor této recenze v době svých gymnaziálních studií rozvažoval nad projektem všeslovanského umělého jazyka *slovo*.

charakteristiku tohoto jazyka. Zajímavé je, že je tento jazyk kodifikován paralelně dokonce pro čtyři abecedy. Tím je nejenom cyrilice (azbuka) a latinka, ale v souladu s deklarovanou návazností na cyrilometodějskou tradici rovněž hlaholice a zvláštností je také, že je pro zápis novoslověnštiny uzpůsobena i řecká alfa-beta. Na rozdíl od staroslověnštiny však novoslověnština neuzivá znaků pro nosové samohlásky a písmena pro jery v ní mají jen platnost grafických symbolů,³ což je přirozené, neboť ani v církevní slovanštině už většinou neměla tato písmena vlastní hláskovou platnost. V rozporu se staroslověnskou i církevněslovanskou tradicí je však nepřítomnost písmene *jať* (Ѣ, ѣ), které nahrazuje spřežkou *ie*, což je sporné řešení i s ohledem na střídnicí tohoto vokálu v současných slovanských jazycích, na druhou stranu je však vokál *y* (Ѣ) zachován. Tím se dostáváme k první velké slabinně novoslověnštiny, čímž je hláskosloví. Na základě deklarované „zpeřtné kompatibility“ se staroslověnštinou bych předpokládal, že archaické staroslověnské hlásky budou pravidelně nahrazeny moderními střidnicemi jak v slovních základech, tak koncovkách, avšak z dostupného materiálu je spíše patrné, že tyto střidnice jsou voleny spíše nahodile a bez pravidel. Reflexem za nosovku *Q* bývá sice vždy *u*, ovšem střidnice za nosovku *ę* už bývají různé.⁴ Pravidelně bývá *ь* a *ѣ* v silné pozici vokalizováno *v e* a *o*. V případě reflexu *ě* však opět pravidelnost chybí, mělo by být sice nahrazováno spřežkou *ie*, ve slovníčku se však objevuje množství slov s reflexem *e*, jako např. *reč*, *sever*, *železo*, a naopak se objevují slova s *ie* tam, kde by mělo být pouhé *e*, např. *sdie* ‚zde‘, *kdie* ‚kde‘. Z nepochopitelných důvodů se namísto staroslověnských konsonantických skupin *št*, *žd*, které jsou dílem zachovávány (např. *nošt* ‚noc‘, *meždu* ‚mezi‘), objevují i „české“ střidnice *c*, *z* (např. *doci* ‚dcera‘, *tuzij* ‚cizí‘). A podobnou zmatečnost bychom zjistili i u dalších hláskoslovných jevů.

Přejdeme nyní k tvarosloví. Novoslověnština v zásadě zachovává všechny staroslověnské gramatické kategorie včetně systému sedmi pádů, dvojného čísla, jednoduchého minulého času a systému participií, chybí jen supinum. Samotná paradigmatika je však značně zjednodušená, jsou odstraněna archaická neproduktivní paradigmata a celý systém skloňování a časování je značně zpravidelněn. Tento postup je logický, neboť podobné tendence se projevovaly i při vývoji staroslověnštiny a církevní slovanštiny a různé výsledky těchto procesů postupně vedly k rozkolísání a rozrůznění písemného úzu. Nemá význam na tomto místě rozvažovat o tom, zda každé konkrétní Merunkovo řešení je zrovna to nevhodnější. Snad až přílišného zjednodušení se autor dopustil při složeném skloňování přídavných jmen, kdy slučuje měkký a tvrdý vzor do jediného skloňovacího typu, přičemž dává přednost koncovkám vzoru měkkého. Takový způsob skloňování přídavných jmen není pro slovanské jazyky příliš přirozený. U časování sloves je pro novoslověnštinu specifické spojení aoristu a imperfekta do jediného jednoduchého minulého času, kde autor dává přednost koncovkám imperfekta i u dokonavých sloves. Je pravda, že tendence ke splynutí aoristu a imperfekta se u současných slovanských jazyků, které je zachovávají, zřetelně projevuje (např. v lužické srbštině), ovšem na základě vidu vždy zůstal rozdíl mezi koncovkami imperfekta a aoristu zachován alespoň u 2./3. osoby singuláru. V tomto jevu autor novoslověnštiny patrně předběhl vlastní vývoj slovanských jazyků. Umělým a pro slovanské jazyky zcela nepřirozeným zásahem je snaha odlišit koncovky 2. a 3. osoby singuláru jednoduchého minulého času, což autor vyřešil tak, že pro 2. os. sg. zavádí koncovku *-aša/-eša* a pro 3. os. sg. ponechává původní *-aše/-eše*, přičemž připouští pouze u této osoby i varian-

tu s nulovou koncovkou pocházející z aoristu. Vedle jednoduchých minulých časů autor pochopitelně připouští i užívání minulého času složeného tvořeného přítomným tvarem slovesa *byti* a *l*-ového přičestí. V rámci tvarosloví autor nastiňuje i principy slovtvorby a způsobu přejímání cizích slov. Oproti tvarosloví je jen velmi slabě a schematicky zpracovaná kapitola skladba. Novoslověnština připouští volný slovosled a moderní aktuální větné členění podle vzoru současných slovanských jazyků. Systém složených vět není v publikaci zpracován téměř vůbec. Největším problémem novoslověnštiny je však bezpochyby slovní zásoba. K publikaci je přiložen jen velmi malý slovníček, který naprosto neumožňuje tento jazyk užívat ani v nejběžnějších životních situacích, o novoslověnské idiomatice a frazeologii nemůže být ani řeč. Slovník umístěný na webovém zdroji⁵ sice k 21. 11. 2010 obsahoval již kolem 7 500 výrazů, to však stále pro plnohodnotnou použitelnost jazyka zdaleka nestačí. *Slovník spisovného jazyka českého*⁶ má přibližně 250 000 slov, ovšem ani tento počet ještě lexikální bohatství češtiny zcela nevyčerpává. Pokud chce autor skutečně slovní zásobu novoslověnštiny doplnit na komunikačně nezbytnou úroveň, čeká jej spousta náročných prací. A žádný jazyk navíc není plnohodnotně použitelný bez vlastní frazeologie a idiomatiky.

Položme si na závěr otázku, zda má vůbec smysl učit se v novoslověnštině komunikovat a snažit se ji dále vzdělávat. Vznik prvního umělého jazyka – esperanta ve své době vzbudil zájem a očekávání, která sice z většiny zůstala nenaplněna, avšak i tak dalo esperanto vzniknout vcelku početné komunitě a nemalému množství literatury, která je dále rozvíjí. Od té doby však vznikla řada dalších umělých jazyků, přičemž zájem veřejnosti o každý nový z nich byl slabší a slabší. Proto patrně nemůžeme očekávat ani probuzení nějakého mimořádného zájmu o *novoslovienski jazyk*. Že by novoslovanština byla schopna konkurovat současným spisovným jazykům, si snad nemůže myslet ani ten neoptimističtější nadšenec, ovšem ani v mezislovanském styku oproti angličtině či ruštině sotva uspěje, když v mezinárodním styku nebylo schopné uspět ani mnohem rozvinutější a svého času i z úředních pozic silně prosazované esperanto. Pokud se tedy vůbec kdy nějaká novoslověnská komunikace rozvine, bude to nejspíše jen záležitost velmi úzkého okruhu entuziastů kolem samotného autora. Sám Vojtěch Merunka jako jeden z důvodů, proč se učit novoslověnsky, v publikaci uvádí, že novoslověnština může plnit funkci tzv. mezijazyka, který pak usnadní osvojení dalšího živého slovanského jazyka, ať už Slovanům nebo Neslovanům. Nicméně takovou roli může vedle jazyka umělého plnit i jazyk přirozený. Je empiricky potvrzeno, že čím více slovanských jazyků člověk ovládá, tím výrazněji se zvyšuje i jeho schopnost rozumět slovanským jazykům, které se neučil. Proto je dle mého názoru mnohem užitečnější učit se jako mezijazyku třeba i nejméně početnému slovanskému jazyku – dolnolužické srbštině –, protože tím dotyčný získá možnost komunikovat v tomto jazyce ještě s několika tisíci lidmi, číst sice malou, avšak existující literaturu, odebírat týdeník, poslouchat rozhlasové vysílání a jednou měsíčně sledovat i vysílání televizi; dolnolužická srbština navíc poskytne přístup do živého kulturního prostředí. Nic takového novoslověnština nabídnout nemůže. A kdo má zájem o hlubší pochopení slovanských jazyků a jejich vývoje, tomu nemohu doporučit nic lepšího, než je studium staroslověnštiny. Staroslověnských učebních materiálů je i u nás dostatek a zájemce by jistě mohl po domluvě volně navštěvovat kurzy konané na mnoha vysokých školách. Studium novoslověnštiny za takovým účelem by mohlo představy o struktuře a vývoji slovanských jazyků spíše deformovat. Proto nenacházím příliš důvodů, abych studium novoslověnštiny doporučil, snad jen pokud chce někdo pěstovat originální koníček. Přesto považuji

3) Znak *ь* (v latině *ʹ*) užívá pro vyjádření měkkosti předcházejícího vokálu, znak *ѣ* (v latině *ʹ*) umístěný před *л*, *п* značí jejich slabikotvornost a také odděluje předpony končící souhláskou.

4) Např. ze stsl. *петъ* je *piat* ‚pět‘, ale *patkom* ‚každý pátek, v pátek pravidelně‘; za stsl. *меккѣкъ* je *mekkiĭ* ‚měkký‘; místo stsl. *имѣ* je *ime* ‚jméno‘, avšak za stsl. *козлѣ* je *kozliā*.

5) <http://sites.google.com/site/novoslovienski>

6) Vydala Československá akademie věd, Praha 1960–1971.

zvláště v dnešní době silného tlaku angličtiny každý projevený zájem o slovanské jazyky za chvályhodný, zvláště pokud by tato publikace někoho motivovala k dalšímu studiu slovanských jazyků.

Štefan Pilát

Michael Niemi: Muž, který zemřel jako losos. Knižní klub, přeložil Zbyněk Černík, 288 stran, Praha 2010.

Autor (skoro)detektivního příběhu, jenž vyšel ve Švédsku v roce 2006, si vydobyl velké (i mezinárodní) uznání už před desetiletím, kdy publikoval humoruplný, magicko-realistický best-seller „Popmusic z Vittuly“ (česky 2003), ve kterém seznámil miliony čtenářů s odlehlou končinou Tornedalen na samém severu Švédska a jejími samostatnými obyvateli. I Niemiho novější román byl již přeložen do řady cizích jazyků.

U recenzentů i čtenářů vzbudil text převážně pozitivní ohlasy. Nejenom vzhledem k neobvyklé a obratně vystavěné kriminální *story*, ale i kvůli svého druhu „přidané hodnotě“. Ta v práci takového typu souvisí s neočekávanou tematikou po dlouhý čas opovrhovaného a násilně asimilovaného jazyka, který se teprve v poslední době začíná postupně – navzdory zbraňování vycházejícímu „shora“ i „zdola“ – obrozovat.

Jde o *meänkieli*, dříve známou spíše jako „tornedalská finština“ – specifickou větev finštiny užívanou v nejsevernější části Švédska, která se zde v průběhu dějin vyvinula v osobitou řeč. Tématem Niemiho knihy ale není pouze kriminalistické vyšetřování vraždy člověka, ale zároveň (anebo spíše zejména) také motiv a objasnění pokusu o vraždu jednoho konkrétního jazyka. Uživatelé *meänkieli* byli totiž ve Švédsku po dlouhou dobu vysmíváni a diskriminováni – zažraný pocit méněcennosti tak mnohé z nich dovedl na (i v Lužici dobře známou) cestu odložení řeči a jejího úmyslného nepředávání novým generacím.

V dané souvislosti poukázal recenzent německého překladu Aldo Keel (Neue Zürcher Zeitung, 18. června 2008) na fakt, typický pro mnohá menšinová etnika: „I když je kniha holdem („hommage“) *meänkieli* – napsal ji Niemi švédsky, neboť autor se jazyky svých předků – jak symptomatické – naučil teprve druhotně.“ Nikoli náhodně jsou tak i v knize mezi nejsvěřepějšími ne-

přáteli jazykového obrození *meänkieli* (jen zdánlivě paradoxně) právě mnozí, kdo ještě jako děti dostali tuto řeč do vínku. (Bylo by snad již přílišnou odbočkou připomenout na tomto místě výsměch z mnoha lužickosrbských hrdel, adresovaný národně zánicným aktérům „Chrósćické vzpoury“ (*Chrósćan zběžk*) proti zavírání srbských škol v roce 2001...?).

Niemi se nezalekl ani pro mnohé kontroverzního tématu „alternativních dějin“. Ve zvláštní kapitole načrtává teoretické (historicky však nikoli nereálné) možné následky situace, pokud by se oblasti hovořící *meänkieli* vyvíjely nikoli ve Švédsku, ale společně s finským národem.

Samozřejmě: samotné expresivně zachycené téma násilného jazykového zániku není pro členy menšinových populací anebo pro zájemce o problematiku etnické a jazykové asimilace ničím neznámým. Avšak i v mezinárodním kontextu relativně novátorské a dosud „neopotřebované“ je obratně zpracování a beletristické zakomponování zmíněného motivu, které dokáže nečekaně dobře a účinně zpřístupnit mechanismus mizení jazyka (s jeho nikoli obecně známými, mnohdy truchlivými výsledky a momenty) velkému počtu členů většinových národů. Tomu ovšem výrazně napomáhá mezitím již mezinárodně vysoce „tržní“ jméno autora a marketingové mechanismy...

Je pouze možno litovat, že popsané, vlastně všem literárním tvůrcům menšinových etnik se nabízející téma nezpracoval a před světovou veřejnost s ním podobným způsobem jako první vystoupil autor z Lužice. Jistě by si v daném kontextu bylo možno představit například Jurije Kocha nebo (s přihlédnutím k detektivní lince) Lubinu Hajduk-Veljkovićovou. Takovýto text by samozřejmě mohl být pro existenci Lužických Srbů a zviditelnění jejich problémů nesmírně užitečný – avšak i kdyby vznikl, je více než sporné, zda by se na poli zmíněných marketingových sfér dokázal prosadit tak, jako Niemiho příběh.

Po ukončení překladové knižní edice LND *Wuhladko* zůstává sotva naděje, že by se alespoň ukázky z „Muže, který zemřel jako losos“ přeložily do lužické srbštiny. Přitom napadají autora těchto řádek hned nejméně dvě osoby, které by to mohly učinit přímo ze švédštiny...

Leoš Šatava

DOPISY

Bydlím v Chrastavě, o které se v létě hodně psalo v novinách a hovořilo v rozhlasu i televizi. Škody způsobené tisíciletou vodou se v tomto nevelkém městě (6000 obyvatel) odhadují na stamilióny.

Tři dny před začátkem ničivých **povodní** jsem doprovázel lužickosrbské účastníky prázdninového kurzu češtiny po Liberci. Kurs vedl český lektor Pavel Šlechta, který působí v Lužici již třetím rokem. Vyučuje tam český jazyk na několika školách i v kurzech pro dospělé. Tento sympatický mladý muž řídil při zájezdu do severních Čech mikrobus Domowiny a vyjel s ním až na vrchol Ještědu.

Počasí nám přálo. Prohlédli jsme si střed statisícové severočeské metropole a nikdo z nás netušil, jaká přírodní katastrofa postihne Liberecko za pouhé dva dny. Ukázal jsem mladým Srbům bývalé gymnázium F. X. Šaldy (dnes budova patří Technické univerzitě v Liberci), kde ve školním roce 1949/50 studovaly dvě třídy srbských studentů, prošli jsme moderním centrem, které se za posledních několik let velmi změnilo, a zamířili jsme za krásného slunného počasí na dominantu celého dalekého okolí – na horu Ještěd. Rozhled byl nádherný...

Zprávy o bleskových záplavách se samozřejmě vysílaly i v sousedních státech, a tak se ozval zcela nečekaně v mém bytě telefon z Budyšína. Jednatel Domowiny Bjarnat Cyž mi oznámil, že přijede spolu s P. Šlechtou k nám do Chrastavy.

Projeli jsme pomalu Chrastavou, ale pohled to byl strašný: str-

hané mosty a lávky, všude hromady naplavenin, některé domy na zbourání... Naši srbští přátelé si vyfotografovali zničenou mateřskou školu v Nádražní ulici a poškozenou historickou památku – tzv. Führichův dům. Před odjezdem nám oznámili, že ještě téhož dne vyhlásí v Lužici finanční sbírku na pomoc postižené Chrastavě.

Tím to však neskončilo. Za dva dny se ozval telefon znovu a B. Cyž mi sdělil, že v pátek 13. srpna přijede na pomoc dvanáctičlenná pracovní brigáda. Přivezli si s sebou vlastní nářadí a ohlásili se v krizovém štábu na radnici. Tam dostali přidělený úsek, kde i při nepříznivém počasí po celý den pracovali. Přivezli i dvě modro-červenobílé srbské vlajky, které budily pozornost kolemjdoucích. Brigáda byla pravým důkazem česko-lužické spolupráce.

Dni plynuly a ve středu 22. září přivezli zástupci Domowiny do Chrastavy výtěžek sbírky. Předali na městském úřadě celkem 1 900 euro, což je bezmála 50 000 korun. Kromě B. Cyže přijel sám předseda Domowiny Jan Nuk, který byl v našem městě poprvé. Náměstí už bylo uklizené (v době povodní se tu jezdilo na gumových člunech), a tak jsem hosty zavedl pouhých sto metrů od náměstí na břeh říčky Jeřice, která způsobila tolik škod. Hosté viděli také několik pontonových mostů, vybudovaných provizorně vojáky. Náprava škod bude trvat ještě velmi dlouho.

V městském muzeu si hosté se zájmem prohlédli stálou expozici věnovanou svému národu. Ukázalo se, že některá stará přísloví platí i v naší době. Jedno z nich je: *V nouzi poznáš přítele.*

František Vydra

Bohumila Šretrová: Chci domů

Marja vzpomíná na ty chvíle. Leží tiše v posteli a usmívá se do tmy. Kolik let od té doby minulo? Inu už dvacet devět! Skoro dvacet devět. Bude to v prosinci. Tolik let je dnes onomu malému v kolébce, kterého tehdy Haňža zasypala cukrem. Vyrostl ve statného muže, jen co je pravda!

A Haňža? Tě je dnes tři a třicet let. Je už skoro deset let vdaná. Marja si docela přesně pamatuje, že to bylo 19. srpna roku 1873, kdy se Haňža vdávala. Nu a dnes je 1. dubna 1883. Bylo to úterý a byl to den plný slunce. Na obloze byly tehdy drobné, bílé mráčky. I na ty si Marja dobře vzpomíná. Bylo jich mnoho a honily se po obloze jako skotačivé děti. Teta Wroblowa, která na svatbě pomáhala vařit, protože Marja by na to byla určitě sama nestačila, tedy teta Wroblowa tehdy povídala, že ty bílé obláčky znamenají, že Haňža bude mít hodně dětí. Předpovídat se nemá. Marja to dobře ví – ale když ono to opravdu vychází. Tři děti má už dnes Haňža. Šestiletou Hanku a pětiletou Madlenku – však obě půjdou zítra strýčkovi Jakobovi za družičky – a pak ještě třiletého Jakobka. Klučička jako živé stříbro. Jen trochu slabý se Marje zdá, ale to se snad časem spraví. Vždyť jeho otec, Haňžin manžel, Jakub Bizold je zdravý, silný, ramenatý a hezký člověk a Jakobek – jméno dostal po kmotrovi i po tatínkovi – je mu velmi podobný. Jenže – Haňža má nejen tři hezké děti, ale bohužel i dva malé hrobečky na hřbitově. Leží tam dva Michaškové: ten první byl na světě jen něco přes čtyři měsíce a ten druhý sotva šest neděl. Inu, tak už to chodí. Bolest i radost se v životě střídá.

Marja si vzdychla: „Jak ten čas utíká!“

Mnoho krásných chvil přinesl Marje život, ale zítra to bude ta nejkrásnější. Je-li pak všechno přichystáno? Nezapomněla na nic? Hned by se šla podívat, ale bojí se vstát, nechce vzbudit manžela. Ani hosty.

Zitřek je pro ni, pro Marju, tak slavný! Měla by také spát. Chce usnout, násilím k sobě tiskne oční víčka, ale ta se zase znova otvírají a nové a nové obrazy se odvíjejí z jejích vzpomínek.

Ano, čtvrté dítě, které se jí narodilo – tenkrát jí bylo třicet osm let – byl Kubíček. Jak je to dávno? Letos 20. srpna to bude už dvacet sedm let. Jakobek! Jakub! To otec chtěl, aby se chlapečkovi tak říkalo. Ona, Marja, nejdříve nechtěla. Bála se, aby děťátko zase brzy neumřelo, ale manžel ji přemluvil – Jakobek se narodil ve středu a ve čtvrtek 21. srpna měl křtiny. Měl dva kmotry, Michaša Kučanka a Jakuba Nowaka, a kmotru Marju Delanowou, vlastní babičku.

Marja ráda vzpomíná na jeho křtiny. Přišla na ně tehdy snad docela náhodou – ovšem když o tom dnes Marja uvažuje, tak si tou náhodou tak docela jista přece jen není, ale tehdy si to všichni mysleli – tedy přišla na ty křtiny stará babka kořenářka. Říkali jí daleko široko tetka Mateřídouška. Jak byla stará, to vlastně nikdo nevěděl a parně ani ona sama ne. Přikolíbala se na Bartovic statek, právě když se chystali s malým do kostela. Venku už stály dvě zapřažené bryčky. Jedna patřila Michašu Kučankovi a druhá Jakubu Nowakovi. Obě bryčky se blýskaly jako nové a koně, kteří do nich byli zapřaženi, byli pýchou svých hospodářů.

Všichni, kteří měli malého Bartovic synka doprovázet do kostela, se už loučili s jeho maminkou, s Marjou, když se otevřely dveře a vstoupila teta Mateřídouška. A hned začala: „Pospíchám, utíkám přes tři kopce, přes tři potoky, abych tuhle malému Bartičkovi

přinesla pozdrav matky přírody, abych mu dala kytičku devatera kvítí, které mu přinese štěstí.“

Otec Michaš Bart se při těchto slovech trochu ošil a dobře nevěděl, jak se zachovat. Tušil, že babka začne s nějakými předpověďmi, a dvakrát se mu to právě teď před křtem nezdálo. Na druhé straně: přece nemůže právě proto, že je před křtem, babku zakřiknout nebo ji vykázat z domu! Dnes, kdy každý, kdo přijde, známý i neznámý, dostane u Bartů vlídné přijetí a také dosyta najíst. Rozhlédl se po přítomných. Všichni se zvědavě dívali na kytičku, kterou babka držela v ruce nad miminkem už zavnutým v křestní parádu. Měla je v náručí jeho babička a budoucí kmotra Marja Delanowa z Wěteńcy.

Když ta nic nenamítá, pomyslel si Michaš Bart s úlevou. A pak, vždyť tady mezi hosty je také náš příbuzný Jakub Herman, který studuje teologii v Praze. Jak je to hezké, že přijel na křtiny svého – no asi synovce, myslil si Michaš Bart. A ten také nic nenamítá, jen se usmívá. Michaš Bart si osvobozeně oddechl.

Teta Mateřídouška si zatím odložila do kouta svou věčně bylinami nacpanou tašku a z malého svazečku květiněk brala jednu po druhé a kladla je na peřinku malého.

„Tak, tady je bedrník. Ten bude bdít nad tvým zdravím, chlapče. – Tady máš čekanku. To proto, abys byl vždycky trpělivý a všechno si dobře rozmyslel, než něco začneš dělat. Ale potom, až začneš, abys byl v každé práci vytrvalý. – Tady je černohlávek. To je vzácná kytička, i když roste jen v příkopech a na pastvinách. Je skromný, ale má velikou moc. Tomu, kdo si jej oblíbí, dá velký dar: takový člověk bude milý Bohu i lidem! – A tady máš, hošku, devaterník. Roste na kamenitých stráních, příroda se s ním nemazlí, ale dává mu výhled do okolí. Ten ti dá vzácnou vlastnost: Budeš rozumět lidským srdcím. – Tenhle kvíteček už znáš, i když ti není ještě ani den života. S tím ses už setkal. Vykoupali tě už v něm. Ano, je to heřmáněk. Květinka, která ti dá jasný úsudek. Važ si jí, chlapče! Jasný úsudek brání otroctví ducha i srdce. Ale to poznáš sám. – A tady máš macešku polní. Najdeš ji na úhorech, na rumišťích. Naučí tě skromnosti. Naučí tě i tomu, že všude – a to si dobře pamatuj! – že všude se dá kvést! – A tohle je maličká sedmikráska. Ta má v sobě skutečně mnoho, velmi mnoho krásy! Ale musíš se na ni dobře podívat. Čím častěji se na ni budeš dívat, tím ji budeš vidět krásnější a tím také spíše najdeš krásu i jinde. Všude kolem sebe. – A tady je třezalka. Propíchaná slunečnicí paprsky, ale kvete, protože je to její povinnost! I ty budeš muset odolávat nejrůznějším bolestem, ale povinnost ti bude nade všecko! – A jako poslední kladu na tvou peřinku kvítek zeměžluče. Čarovný a léčivý kvítek. Je v něm všechna síla naší země! Síla hořká, ale silná. Ty budeš vždycky milovat svou vlast a svůj lid!“

Babka na chvilku umlkla a ve světnici bylo ticho jako v kostele. Nikdo nepromluvil. Mladý klerik Jakub Herman vzal opatrně květinu, shrnul je dohromady a zastrčil je do peřinky tak, aby jejich květy ležely vedle hlavičky dítěte, které klidně spalo.

Teta Mateřídouška se na ně usmála a pak – snad aby přerušila skoro posvátnou vážnost chvíle – vytáhla ze své voňavé tašky veliký bílý pytlík a řekla: „No a nakonec pro toho malého a pro vás pro všechny mateřídouška. Usušila jsem ji letos v červenci, kdy nejbohatěji kvetla. Na čaj je pro všechny. Všem dá klidný spánek, všem bude po ní dobře.“

A položila pytlík na stůl. Mateřídouška rázem provoněla celou světnici a na rtech všech vykouzlila úsměv.

Pak se ještě jednou rozloučili s Marjou, nastoupili do bryček a odjeli do kostela. Tetka Mateřídouška zůstala tehdy u Marji a napovídala jí takových krásných předpovědí o budoucnosti jejího nejmladšího syna, že se z toho Marje až hlava točila.

Česko-lužický věstník vydává Společnost přátel Lužice, U Lužického semináře 90/13, 118 00 Praha 1-Malá Strana, www.luzice.cz, tel. 234 813 146, za **finanční podpory ministerstva kultury ČR** ročně v deseti číslech a jednom dvoučísle nákladem 300 výtisků. Cena 20 Kč.

Redakční rada: výkonný redaktor Richard Bígl, Zelenohorská 506/17, 181 00 Praha-Bohnice, biegl@email.cz, tel. 723 598 953; zástupce Petr Kalina, vestnik@luzice.cz; Zuzana Bláhová, Radek Čermák, Josef Šaur, Jan Zdichynec.

Roční předplatné: ČR 200 Kč, zahraničí 20 € (hotově 15 €) bankovním převodem na účet ČSOB (Poštovní spořitelny) 181757044/0300.

Objednávky a stížnosti na nezasilání: Klára Poláčková, Habartická 1a, 190 00 Praha 9, polackova.klara@seznam.cz, tel. 607 588 684.

Rada se ne vždy ztotožňuje s názory a slohem pisatelů. Za pravdivost odpovídá autor. MK ČR E 6880. ISSN 1212-0790.